

Ορισμός είναι ο καθορισμός και η έκθεση των κύριων γνωρισμάτων μιας έννοιας. Π.χ. «Βάρος ενός σώματος λέγεται η δύναμη που ασκεί η γη στο σώμα αυτό. Το βάρος έχει διεύθυνση κατακόρυφη και φορά προς το κέντρο της γης».

* Βλ. και Νεοελληνική Γλώσσα τ. Γ'.

Παρατηρούμε ότι στην αρχή του προηγούμενου ορισμού η οριστέα έννοια (βάρος) εντάσσεται σε μια ευρύτερη έννοια (δύναμη) που αποτελεί το γένος της.

Ποιες πληροφορίες και για ποιο λόγο μας δίνονται στο υπόλοιπο μέρος του ορισμού;

Να διαβάσετε τους ορισμούς και να επισημάνετε την **οριστέα έννοια, το γένος και την ειδοποιό διαφορά της**, δηλαδή τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά της που τη διακρίνουν από τις υπόλοιπες έννοιες οι οποίες ανήκουν στο ίδιο γένος.

- *Εξάτμιση λέγεται η εξαέρωση που γίνεται μόνο από την ελεύθερη επιφάνεια του υγρού.*
- *Ένα τετράπλευρο που έχει τις απέναντι πλευρές του παράλληλες λέγεται παραλληλόγραμμο.*
- *Οι παραλογές είναι δημοτικά τραγούδια πολύστιχα και αφηγηματικά. Μοιάζουν δηλαδή με μικρά έπη, όπως και τα ακριτικά, με τη διαφορά όμως ότι δεν εξυμνούν ηρωικά κατορθώματα, αλλά αφηγούνται τις δραματικές κυρίως περιπέτειες της ανθρώπινης ζωής με τον τρόπο των παραμυθιών.*
- *Γλώσσα είναι κώδικας σημείων ορισμένης μορφής*

*(γλωσσικής), με τα οποία
επιτυγχάνεται η επικοινωνία
μεταξύ των μελών μιας
γλωσσικής κοινότητας.*

*(Γ. Μπαμπινιώτη, Θεωρητική
Γλωσσολογία).*

- *Έκλειψη λέγεται το
φαινόμενο με το οποίο κάποιο
ουράνιο σώμα γίνεται αφανές
είτε όταν παρεμβληθεί ένα άλλο
σώμα ανάμεσα σ' αυτό και τη γη
είτε όταν το ουράνιο σώμα είναι
ετερόφωτο και εισέρχεται σε
σκιά.*

Τα είδη των ορισμών

Οι ορισμοί μπορούν να ταξινομηθούν με διάφορους τρόπους, π.χ. ανάλογα με τον τρόπο που παρουσιάζουν την οριστέα έννοια. Από αυτή την άποψη διακρίνουμε τους ορισμούς σε αναλυτικούς και συνθετικούς. **Αναλυτικός** λέγεται ο ορισμός που παριστάνει την ουσία μιας έννοιας εκθέτοντας τα γνωρίσματα που περιέχονται στην έννοια αυτή. **Συνθετικός** ή γενετικός λέγεται ο ορισμός, όταν περιγράφεται η διαδικασία της γένεσης μιας έννοιας/ενός πράγματος από τα αναγκαία και ουσιώδη συστατικά της/του μέρη.

Δείτε πάλι τους [προηγούμενους ορισμούς](#) (σελ. 226) και χαρακτηρίστε τους (αναλυτικοί ή συνθετικοί).

Οι ορισμοί μπορούν ακόμη να ταξινομηθούν, με κριτήριο την έκταση τους, σε **σύντομους** και **εκτεταμένους**. Οι σύντομοι, όπως είναι συνήθως οι ορισμοί των λεξικών και των σχολικών εγχειριδίων, εκτείνονται σε μερικούς στίχους, ενώ οι εκτεταμένοι μπορούν να καλύψουν μία ή περισσότερες παραγράφους. Υπάρχει ακόμη η περίπτωση ένα ολόκληρο

κείμενο να ασχολείται με τον ορισμό μιας έννοιας, όπως γίνεται συνήθως σ' ένα δοκίμιο, ένα επιστημονικό κείμενο κτλ.

Διαίρεση

A. Τα συστατικά στοιχεία της διαίρεσης

Να παρατηρήσετε τη διπλανή παράγραφο που αναπτύσσεται με ορισμό και διαίρεση.

Πρόταση λέγεται το συντομότερο τμήμα του λόγου που εκφράζει μια σκέψη, μια επιθυμία ή ένα συναίσθημα. Τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους είναι: α) προτάσεις κρίσεως με τις οποίες διατυπώνεται μια κρίση, μια σκέψη, ή δίνεται μια πληροφορία β) προτάσεις επιθυμίας με τις οποίες εκφράζεται μια επιθυμία, προσταγή, ευχή γ) προτάσεις επιφωνηματικές με τις οποίες εκφράζεται ένα έντονο συναίσθημα και δ) προτάσεις ερωτηματικές με τις οποίες διατυπώνεται μια ερώτηση.

Όπως διαπιστώνουμε από την προηγούμενη παράγραφο, με τη διαίρεση αναλύουμε ένα όλο (γένος) στα μέρη του (είδη) με βάση κάποιο ουσιώδες γνώρισμά τους (διαιρετική βάση). Η διαίρεση μπορεί να παρασταθεί και με ένα διάγραμμα όπως το παρακάτω.

Διαιρετέα έννοια (γένος) → Πρόταση

Διαιρετική βάση → ως προς το περιεχόμενο

Μέλη της διαίρεσης

1. Προτάσεις κρίσεως
2. Προτάσεις επιθυμίας
3. Προτάσεις επιφωνηματικές
4. Προτάσεις ερωτηματικές

Μία έννοια μπορεί να διαιρεθεί με περισσότερες από μία διαιρετικές βάσεις.

Με ποια άλλη διαιρετική βάση μπορούμε να διαιρέσουμε την έννοια «πρόταση»; Συμβουλευτείτε το Συντακτικό (ΝΕΣ, εκδ. 1997, σ. 12-22) και κάνετε τα σχετικά διαγράμματα.

Σε τι νομίζετε ότι αποσκοπεί η διαίρεση μιας έννοιας και γιατί συνδέεται με τον ορισμό;

Β Αναγκαίες προϋποθέσεις για μια σωστή διαίρεση

Να ελέγξετε αν η διαίρεση των ρηματικών χρόνων που απεικονίζεται με το διάγραμμα είναι ορθή, συγκεκριμένα αν γίνεται με μια ενιαία διαιρετική βάση.

Π.χ.

Οι χρόνοι των
ρημάτων της οριστικής

Παροντικοί

παρελθοντικοί

περιφραστικοί

στιγμιαίοι

Σε περίπτωση που υπάρχουν περισσότερες από μία διαιρετικές βάσεις, να διαιρέσετε εσείς την έννοια με καθεμιά από τις βάσεις αυτές, και να κάνετε τα αντίστοιχα διαγράμματα (βλ. και ΝΕΓ παρ. 219-225).

Να παρατηρήσετε αν η διπλανή διαίρεση είναι τέλεια, δηλαδή αν περιλαμβάνει όλα τα είδη του γένους.

Οι διαθέσεις του ρήματος είναι οι εξής: ενεργητική, παθητική και μέση.

Να προσέξετε αν η διαίρεση που αναφέρεται στα είδη του πεζού λόγου στην Αρχαία Ελλάδα είναι συνεχής, δηλαδή αν δεν γίνεται κάποιο άλμα στα είδη της.

Τα είδη του πεζού λόγου στην αρχαία Ελλάδα ήταν: η ιστορία, η φιλοσοφία και οι δικανικοί λόγοι.

Όπως είδαμε στα προηγούμενα παραδείγματα, η διαίρεση πρέπει να γίνεται κάθε φορά με μια ορισμένη και ενιαία διαιρετική βάση, να είναι τέλεια και συνεχής.

Η έκταση της διαίρεσης

Είδαμε ότι η διαίρεση μιας έννοιας μπορεί να εκτείνεται σε λίγες γραμμές, οπότε απλώς αναφέρονται τα «**είδη**» της

διαιρετέας έννοιας. Ωστόσο συχνά η διαίρεση καλύπτει μία ή περισσότερες παραγράφους ή ένα εκτεταμένο κείμενο, οπότε στην αρχή δίνεται μια πρωτοβάθμια διαίρεση και στη συνέχεια αναπτύσσονται πιο αναλυτικά τα «είδη» της διαιρετέας έννοιας.

(www.dschoo1.edu.gr)

22-9-2015

8-4-2021

63ο Γενικό Λύκειο Αθηνών

Μαρία Ευγενίου